

ye'nin *Târîhu İftitahî'l-Endelüs* adlı eserlerinden bazı bölümleri Fransızca'ya çevirerek yayımlamıştır (*Index Islamicus*, s. 277, 327, 333-335, 694). Ayrıca başta *Journal Asiatique* olmak üzere *Revue Africaine*, *Nouvelles annales des voyages*, *Revue orientale et algérienne*, *Revue de géographie*, *Revue de l'Orient* gibi belli başlı dergilerde 100'e yakın makale yazmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Serkis, *Mu'cem*, I, 1108; II, 1594; Ebû'l-Kâsım Sehâb, *Ferheng-i Hâverşinâsân*, Tahrân, ts., s. 96-97; Ziriklî, *el-A'âm*, II, 94; J. Fück, *Die Arabischen Studien in Europa*, Leipzig 1955, s. 203; *el-Kâmûsü'l-İslâmî*, IV, 74; Necîb el-Akikî, *el-Müsteşrikûn*, Kahire 1964, I, 198-199; W. H. Behn, *Index Islamicus 1665-1905*, Millersville 1989, bk. İndeks; L. Drapeyron, "M. Auguste Cherbonneau: Son travaux publiés dans la Revue de géographie", *Revue de géographie*, XII, Paris 1883, s. 42-45; *TA*, X, 406; *ML*, II, 920.

MUSTAFA FAYDA

CİBÂVİ

(bk. SA'DEDDİN el-CİBÂVİ).

CİBÂVİYYE

(bk. SA'DİYYE).

CİBÂYET

(الجباية)

Zekât, haraç, cizye gibi vergilerle vakıflara ait kira ve gelirlerin toplanması hakkında kullanılan terim (bk. ÂMİL; CÂBİ; VERGİ).

CİBRÂİL b. BUHTİŞÜ'

(جبرائيل بن بختيشوع)

(ö. 213/828)

Buhtîşü' hekim ailesinin tanınmış hekimlerinden biri (bk. BUHTİŞÜ').

CİBRÂİL b. UBEYDULLAH

(جبرائيل بن عبيدالله)

(ö. 396/1006)

Buhtîşü' hekim ailesinin tanınmış hekimlerinden biri (bk. BUHTİŞÜ').

CİBRİL

(bk. CEBRÂİL).

CİBT

(الجبت)

Kur'an-ı Kerim'de gerçeği kabul etmeyen kaba ruhlu insan için veya küfrün ve kötülüğün temsilcisi olan her şey anlamında kullanılan bir tabir.

Cibs kelimesinin son harfi olan "sin" in "tâ"ya dönüşmesiyle oluşan Arapça asıllı bir kelime olabileceği ileri sürülmüşse de dilcilerin tercihinə göre İbrânice'den Arapça'ya girmiştir. Sözlük anlamı "gerçeğe karşı direnen, kaba ruhlu, kaba davranışlı ve zayıf akıllı insan" demektir. Kelimenin eski Mısır putperestliğiyle ilgili olduğunu savunan bazı yeni araştırmalar da vardır (bk. W. Atallah, s. 78-79). Râgıb el-İsfahânî de Allah'tan başka tapınılan her şeye cibt denildiğini kaydeder (*el-Müfredât*, "cibt" md.). Buna göre cibt "her türlü put, kendilerine insan üstü güç nisbet edilen kâhin, sihirbaz" gibi anlamları kapsamaktadır.

Kur'an-ı Kerim'in sadece bir âyetinde (en-Nisâ 4/51) yer alan cibt, Ehl-i kitap'tan oldukları halde hasetleri yüzünden müşriklerin müslümanlara nisbetle daha doğru yolda olduğunu söyleyen yahudiler için kullanılmış ve onların bu tutumları ile gerçeği kabul etmeyen zorbalara ve şeytanlara (tâgût) inanıp oldukları ifade edilmiştir. Bu âyetin tefsirinde cibt kelimesinin "sihirbaz, kâhin, şeytan veya put" gibi anlamlara da gelebileceği, bununla ilk müslümanları inançlarından döndürmek yolunda sürdürdükü yoğun faaliyetler dolayısıyla Benî Nâdir yahudilerinin reisi, azılı İslâm düşmanı Huyey b. Ahtab'ın (bazı rivayetlerde Kâ'b b. Eşref) kastedildiği de belirtilmiştir. Kur'an'da birlikte kullanılan cibt ve tâgût kelimelerinin, bazı yahudi büyüklüklerinin Kureyş müşriklerini memnun etmek ve müslümanlara karşı güç birliği oluşturmak amacıyla secde etmeyi kabul ettikleri iki Kureyş putunu simgelediği de rivayet edilir (bk. İbn Hişâm, II, 561-562). Bu kelimelerin, şer ve fesadın zirvesinde bulunan herkesi, Allah dışında tapınma konusu edinilen her varlığı ve Allah'ın emirlerine uymaya mâni olan bütün engelleri ifade eden yergi tabirleri olduğu da düşünülebilir. Ebû Dâvûd'da ("Tıb", 23) yer alan bir hadiste, kuşların ötüşü ve uçuşu ile fal taşları ve benzeri şeylerle gaybı bilme iddiasında bulunmak cibte izâfe edilmekte, böylece hem cibt hem de söz konusu kötü fiiller yerilmektedir (ayrıca bk. TÂGÛT).

BİBLİYOGRAFYA :

Râgıb el-İsfahânî, *el-Müfredât*, "cibt" md.; *Kâmus Tercümesi*, "cibt" md.; Mustafavî, *et-Taḥkîk*, "cibt" md.; Ebû Dâvûd, "Tıb", 23; İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 561-562; Taberî, *Câmi'u'l-be-yân* (Şâkir), VIII, 464-470; Zemahşerî, *el-Keşşâf* (Kahire), I, 533; a.mlf., *el-Fâ'ik*, II, 371-372; İbnü'l-Cevzî, *Zâdû'l-mesîr*, II, 107-108; Fahreddin er-Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, X, 128-129; Nîsâbü'rî, *Garâ'ibü'l-Kur'an*, IV, 57; A. Jeffery, *The Foreign Vocabulary of the Qur'an*, Kahire 1938, s. 99-100, 202-203; Wahib Atallah, "Cibt et Tâgût dans le Coran", *Arabica*, XVII/1, Leiden 1970, s. 69-82; H. Rahman, "Jibt, Tâgût and the Taḥkīm of Umma", *a.e.*, XXIX/1 (1982), s. 50-59.

METİN YURDAGÖR

CİBUTİ

Kuzeydoğu Afrika'da müslüman bir ülke.

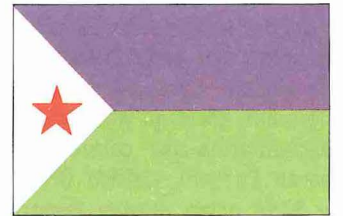
I. FİZİKİ ve BEŞERİ COĞRAFYA

II. TARİH

Afrika'nın en küçük ülkelerinden biri olan Cibuti, Aden körfezinden Kızıldeniz'e girişteki Bâbülmendep Boğazı'nın batı kıyısında ve stratejik bakımdan son derece önemli bir yerde bulunmakta olup 23.200 km² yüzölçümünde bir alana sahiptir. Doğusunda Aden körfezi, kuzeybatı, batı ve güneyinde Etiyopya, güneydoğusunda da Somali Cumhuriyeti vardır. Nüfusu 541.000 civarında (1991 tah.) olan ülkenin başşehri Cibuti (300.000; 1985), resmî dili Arapça ve Fransızca'dır.

I. FİZİKİ ve BEŞERİ COĞRAFYA

Fizikî coğrafya bakımından Tâcûrâ körfezinin kuzeyindeki nisbeten dağlık bölge ile güney ve güneybatıdaki volkanik platoların bulunduğu kısım farklı özellikler gösterir. Ülkenin iç tarafına doğ-

Resmî adı : Republique de Djibouti (Fransızca); Cumhuriyetü Cibûti (Arapça)
Başşehri : Cibuti
Yüzölçümü : 23.200 km²
Nüfusu : 541.000 (1991 tah.)
Resmî dini : Yok
Resmî dili : Arapça ve Fransızca
Para birimi : Cibuti Frankı (DF)
1 DF = 100 centimes

ru bir girinti oluşturan Tâcûrâ körfezini çevreleyen kıyı ovası şeridi iç kesimlerde 200 m. kadar devam eder. Tâcûrâ körfezinin kuzeyinde kalan bölge, en yüksek noktasını Mûsâ Ali dağının oluşturduğu (2063 m.) dağlarla kaplıdır. Derin vadiler, dik uçurumlar ve yalçın kayaların bulunduğu arazinin 1200 m. yüksekliğe kadar olan yerlerinde yeşilliklere rastlanırsa da toprağın bitki örtüsü genelde dikenli çalılardır. Ülkenin iç kısımları ile güneyinde volkanik platolar, kayalıklar ve çöller görülür. İç taraftaki çöküntü ovaları, deniz seviyesinin 155 m. altında kalan Asel gölü ile yazın sıcak aylarında suları kuruyan küçük ırmaklar kesintiye uğratır. Volkanik kayalar ve geniş vadiler arasında çöllerle kumlu arazilerin yer aldığı bu bölgede yükseklik 300-1500 m. arasında değişir.

♣Cibuti'de iklim sıcak ve yağışlar son derece azdır. Genel olarak Hint Okyanusu'ndan ülkeye doğru esen ve yağmur yüklü bulutları getiren muson rüzgârları sebebiyle ekim-nisan ayları arasında yağış görülür. Bu mevsimde sıcaklık ortalaması 23 °C - 30 °C arasında değişir. Kıyı bölgelerinde 125 mm. olan yıllık yağış ortalaması yüksek yerlerde iki katına kadar çıkar. Mayıs'tan kasımın sonuna kadar ülke iyice kuraktır. Yaz aylarında sıcaklık ortalaması 30 °C - 45 °C arasında değişir. 1200 metreden yüksek yerlerde hava sıcaklığı kıyı bölgelerine oranla daha fazladır ve ayrıca kıyı bölgelerinde görülen rutubetteki yoğunluk da iç bölgelerde azalmakta ve böylece yüksek yerlerde kuru ve çok sıcak bir iklim hâkim olmaktadır.

Bitki örtüsünü dikenli çalılıklar, otlaklar ve bodur ağaçlar oluşturur. Tâcûrâ körfezinin etrafındaki ovalık arazide palmiye ağaçları yaygındır ve burada hurma yetişir. Kıyı bölgelerine nisbetle daha fazla yağış alan yüksekliği 1200 m. civarındaki dağlarda yeşilliklere rastlanırken bu seviyeden sonra toprak çıplak ve kayalık halindedir. Ülke topraklarının sadece % 1'i ekime, % 10'u da hayvan otlatmaya elverişli olup geriye kalanı çöl ve kıraç arazi yapısındadır.

Nüfus. Cibuti Cumhuriyeti'nde nüfusun çoğunluğunu Afar ve İsâ kabilelerine mensup yerliler oluşturmaktadır; yerli halkın yanında Araplar'la Avrupalılar da önemli bir orana sahiptirler. Büyük bölümü Etiyopya'da yaşayan ve Denâkililer de denen Afarlar, genel olarak Tâcûrâ körfezinin kuzeyinde kalan dağlık bölgede göçebe halinde bulunur ve ülkenin toplam nüfusunun yaklaşık % 37-38'ini meydana getirirler. Bunların Kızıldeniz kıyısına yakın bölgelere yerleşmiş olanları balıkçılık yaparken yükseklerde yaşayanları hayvancılıkla uğraşmaktadırlar. Afarlar Etiyopya'da yaşayanlarla birlikte kendi aralarında teşkilatlanmışlardır. Sultan dedikleri kabilenin lideri Etiyopya'daki Assayita şehrinde oturmakta ve Cibuti'deki aşiretlerin beyleri ona bağlı bulunmaktadır. Sultan ve aşiret beyleri özellikle su ve otlaklarla ilgili ihtilafların çözümünde etkilidirler. Hâmî-Sâmî dil ailesinin Kuşi koluna mensup bir dil konuşan Afarlar, toprak ve unvan sahibi Edoyamarlar (kızılar) ile topraklarda kiracı bulunan Esahyamarlar (beyazlar) olmak üzere başlıca iki gruba ayrılırlar. Bunların hepsi müslüman olmakla beraber iç bölgelerde yaşayanların dinî inanç ve amellerinde eski Kuşi dininin etkisi görülür.

Nüfusun hemen hemen yarısını (% 47-48) oluşturan İsâlar ülkenin güney bölgesinde yaşamaktadırlar. Bunlar aslında Somalililer'in akrabaları olup güneyden gelerek buraya yerleşmişler ve göçebe Afarlar'ın aksine şehirlerde yaşamayı tercih etmişlerdir. Çoğunlukla başşehir Cibuti, Dihîl ve Alî Sabîh'te otururlar ve akrabaları Somalililer'in temel özelliklerini yansıtır. Ebgallar, Dulular ve Verdikler olmak üzere üç temel gruba ayrılan İsâlar'ın hepsi müslümandır.

Ülkede yerli Afarlar'ın ve İsâlar'ın dışında çoğu Fransız olan Avrupalılar'la (% 8-9) Araplar'dan (% 5-6) başka Hindistan ile diğer Güney Asya ülkelerinden

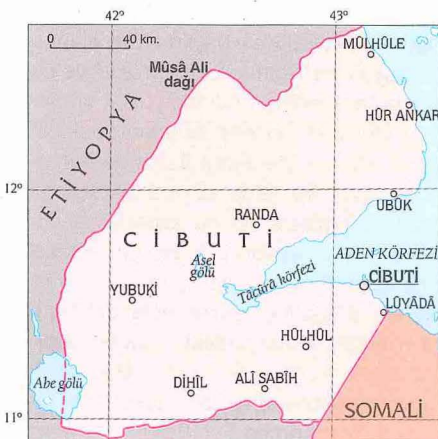
Cibuti şehrindeki liman tesislerinde ve diğer iş yerlerinde çalışmaya gelen bazı küçük gruplar da bulunmaktadır. Avrupalılar orduda, eğitim öğretim kurumlarında ve bazı sağlık kuruluşları ile ticarî şirketlerde, Yemen'den buraya göç etmiş olan 10-12.000 kadar Arap da genellikle ticaret işlerinde ve liman hizmetlerinde görev almışlardır. Nüfusun yarısından çoğu başşehir Cibuti'de yaşamaktadır. 1977-1978 Ogaden Savaşı sebebiyle Cibuti'ye sığınan 50.000 civarındaki Etiyopyalı göçmenin bir kısmı 1984 yılında Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin himayesinde ülkelelerine geri gönderilmişse de bir kısmı hâlâ Cibuti, Dihîl ve Alî Sabîh şehirlerindeki kamplarda çok kötü şartlarda hayatlarını sürdürmektedirler.

Din. Cibuti halkının büyük çoğunluğu müslüman olup Şâfiî mezhebindedir. Müslüman olmayanlar, Avrupalılar ile geleneksel dinlere mensup bazı küçük Afar topluluklarıdır. Buranın İslâmlaşması, VII ve VIII. yüzyıllarda Arabistan'dan göçmen olarak gelen müslümanlar yoluyla gerçekleşmiştir.

Eğitim ve Kültür. Fransız eğitim sisteminin takip edildiği Cibuti'de ilk öğretim mecburi değildir. İlkokul altı, ortaokul ve lise toplam yedi yıldır. Halkın çoğunlukla mahallî dilleri konuştuğu ülkede Arapça'nın bu diller ve özellikle kültür üzerinde etkisi büyüktür. Ancak eğitim ve öğretim faaliyetlerinde yine Arapça temel dil kabul edilmekle birlikte öğretmenlerin çoğunun Fransız olması sebebiyle eğitim genellikle Fransızca yapılmakta ve öğrenim görmüş Cibutililer bu dili mükemmel konuşmaktadırlar. Ülkede üniversite bulunmadığından öğrenciler yüksek öğrenim için çoğunlukla Fransa'ya gitmektedirler. Ülkede eski eser ve benzeri kültür varlıkları yoktur. Mimari Arap mimarisini andırmakta olup özellikle Cibuti şehrinde çeşitli camiler, transit ticaret için yapılmış depolar ve büyük kamu binaları bulunmaktadır. Hükümet aylık *Djibouti Ajuourd'hui* ve haftalık *Nation de Djibouti* adlı iki dergi yayımlamaktadır.

Ekonomi. Bir çöl ülkesi olan Cibuti'nin ekonomisi ticaret, taşımacılık ve başşehirdeki milletlerarası serbest ticaret bölgesiyle limanda verilen hizmetler üzerine kuruludur. Ekilebilir toprakların çok sınırlı olması tarımın gelişmesine imkân vermemektedir. Sadece Tâcûrâ körfezinin kıyılarında ekim yapılmakta, toplam üretim ise ülke ihtiyacının ancak % 3'ü-

Cibuti

nü karşılayabilmektedir. Özellikle Ambuliyeye ile Dihîl'de hurma, meyve, sebze ve mısır yetiştirilmektedir. Kıyıların toplam uzunluğu 370 km. olmasına rağmen Cibuti'de balıkçılık gelişmemiştir. Bu kıyıların yılda 4000 ton balık kapasitesi olduğu halde bunun ancak 500 tonu tutulabilmekte ve bu da ülke içinde tüketilmektedir. Halen bu sektörün geliştirilmesine çalışılmaktadır. Hayvancılık ise nisbeten iyi durumdadır. Nüfusun hemen hemen dörtte biri göçebe olup bu işle uğraşmakta ve ülkede 543.000 keçi, 400.000 koyun, 54.000 deve ve 7000 sığır bulunmaktadır.

Tabii kaynaklar açısından son derece sınırlı imkânlarla sahip olan Cibuti'de sanayi çok geridir. Tâcûrâ şehrinde faaliyet gösteren bir maden suyu şişeleme fabrikası ile Asel gölündeki tuz üretim tesislerinin ve başşehirde bulunan resmî basım tesisleriyle bazı küçük atölyelerin ülke ekonomisine katkısı fazla değildir.

1981 yılında başşehir Cibuti'nin serbest liman haline getirilmesiyle bankacılık, haberleşme ve konaklama sektörleri giderek önem kazandı ve bu alanlarda ülke iyi bir seviyeye ulaştı. Cibuti Limanı'nı Orta Afrika'ya ve Etiyopya'nın başşehri Adisababa'ya bağlayan demiryolu Cibuti ekonomisi için büyük bir imkân oluşturmakta ve Etiyopya ithalat ve ihracatının yarısından çoğunu bu yol vasıtasıyla Cibuti üzerinden gerçekleştirmektedir. Nitekim Ogaden Savaşı'nda Cibuti-Adisababa demiryolunun kullanılamaz hale gelmesi ülke ekonomisini çok olumsuz etkilemiştir. 1978'de demiryolu yeniden ulaşımına açıldıktan sonra Etiyopya ve Somali ile taşımacılık, ticaret ve haberleşme alanlarında iş birliği anlaşmaları yapıldı (1979). Mayıs 1985'te de Cibuti ile Etiyopya hükümetleri arasında ticaret ve iş birliğini geliştirmeye

yönelik yeni bir anlaşma imzalandı ve ortak demiryolunun işletilmesi özel bir şirkete bırakıldı.

1892'de kurulan Cibuti Limanı'nın 1981'de milletlerarası serbest bölge ilân edilmesi pek çok yabancı taşımacılık şirketinin burada büro açmasına, depo ve antrepo kurmasına sebep oldu. Her türlü hizmetin verilmesine müsait bulunan Cibuti Limanı Kızıldeniz'den geçen gemilerin uğrak ve ikmal merkezi olup ülke ekonomisinin de en önemli dayanağıdır. Son yıllarda hukukî yapısı milletlerarası sermayenin rahat çalışmasına uygun hale getirilen ve konvertibilitesi yüksek bir paraya (Cibuti frankı) sahip bulunan ülkede bankacılık, haberleşme ve turizm alanına yapılan yatırımlarla kullanıma yeni giren alt yapı tesislerinin geliştirdiği liman hizmetlerinde büyük bir ilerleme kaydedildi. Cibuti şehrine 6 km. uzaklıkta bulunan her türlü uçağın ine-bileceği özellikteki milletlerarası hava alanının da ülke ekonomisi için önemi büyüktür. Özellikle son yıllarda Afrika'nın iç kesimlerinde hüküm süren kuraklık dolayısıyla dışarıdan yapılan yardımların bu bölgelere ulaştırılmasında Cibuti Limanı ile havaalanı büyük hizmet görmüştür.

Cibuti-Adisababa demiryolunun 100 kilometresi Cibuti Cumhuriyeti sınırları içerisinde kalmaktadır. Bunun yanında ülkede 2895 km. (1985) uzunluğunda karayolu şebekesi bulunmakta olup bunun 300 kilometresi asfalt, 1000 kilometresi de kullanılabilir nitelikte stabilize yoldur. Telekomünikasyon, Arap Uydu Haberleşme Teşkilâtı'ndan (Arab Satellite Communication Organization) faydalanıldığı için iyi durumdadır.

Stratejik konumu ve ayrıca ekonomik bakımdan geri olması sebebiyle devamlı dış yardımlara ihtiyacı bulunan Cibuti, başta Fransa ve Suudi Arabistan olmak üzere İtalya, Irak, Libya, Körfez ülkeleri, Almanya ve bazı milletlerarası kuruluşlardan yardım almaktadır. Cibuti Arap Kalkınma Bankası, Milletlerarası Para Fonu, İslâm Kalkınma Bankası ve Dünya Bankası'nın üyesidir. Ülkede kişi başına düşen millî gelir 500 Amerikan doları civarında olup en önemli ekonomik meseleler bütçe açığı ve enflasyondur. Ayrıca ülkede işsizlik problemi bulunmakta ve Ogaden Savaşı sırasında gelip büyük kısmı geri dönmemiş olan mülteciler de işsizliği arttırdıkları gibi diğer sosyal ve ekonomik problemleri daha da karmaşık bir duruma sokmaktadırlar. Cibuti

ti dışarıdan çeşitli makineler, elektrikli aletler, tekstil ürünleri, gıda maddeleri, petrol ve petrol ürünleri ile taşıt araçları ithal ederken canlı hayvan, et ve deri ihraç eder. İthalât yapılan başlıca ülkeler Fransa, Etiyopya, Japonya, Hollanda, İtalya ve İngiltere, ihracat yapılan ülkeler ise Fransa, Yemen Cumhuriyeti, Somali, Etiyopya, Hollanda ve Amerika Birleşik Devletleri'dir.

II. TARİH

Tarihi milâttan önce III. yüzyıla kadar giden Cibuti'ye önceleri Arabistan yarımadasından gelen ve Afarlar denilen göçmenler yerleşmiştir. Daha sonra güneyden Somalililer'in gelmesiyle Afarlar kuzeye çekilmişler ve ülkenin güneyine Somalililer (İsâlar), kuzeyine de Afarlar (Denâkililer) hâkim olmuştur. Bu bölge deniz ulaşımında önemli bir uğrak yeri olması sebebiyle ilkçağ'daki denizci milletlerin dikkatini çekmiştir. Eski Mısırlılar'ın burayı ülkelerine dahil ettikleri biliniyorsa da bölgenin tarihini aydınlatacak eserler mevcut değildir. Müslümanlık, VII ve VIII. yüzyılda Medine'de ortaya çıkan siyasî karışıklıklar sebebiyle buraya göç eden Araplar vasıtasıyla yayılmıştır. XVI. yüzyılın başlarına kadar bölgenin yegâne hâkimi müslümanların elinde bulunan Cibuti yöresi, bu yüzyılda milletlerarası ticaret ve siyasette büyük bir güç haline gelen Portekiz'in etki alanında kaldıysa da bu devletin Güneydoğu Asya'ya yönelmesi ve Mısır'ın Osmanlı hâkimiyetine geçmesi üzerine içinde bulunduğu Afrika Boynuzu'yla birlikte Osmanlı Devleti'nin güdümüne girdi.

Cibuti'nin asıl tarihi, Süveyş Kanalı'nın milletlerarası deniz trafiğine açılması ve Avrupa devletlerinin Afrika ve Asya ülkelerini ekonomik, siyasî, askerî ve dinî maksatlarla hegemonyaları altına alma ve sömürge haline getirme yarışına girmeleriyle başlamıştır. İngiltere ve Fransa, XIX. yüzyılın en büyük devletleri olarak sömürgecilik ve yayılmacılık alanında büyük bir rekabete girişmişler ve bu arada İngiltere'nin Aden'e (1839) ve Somali'ye (1869) yerleşip Kızıldeniz'deki ticaret yolunun denetimi üzerinde önemli bir üstünlük elde etmesi karşısında Fransa, İngiltere'nin bu avantajlı durumunu dengeleyebilecek bir yer olması münasebetiyle, Kızıldeniz ile Aden körfezinin birleştikleri yerde bulunan Tâcûrâ körfezinin kuzeyindeki Ubûk'ta (Obok) bir iskele kurmuştur (1859). Ubûk bölgesini denetimi altında bulunduran Tâcûrâ Sultanı Ahmed Ebû Bekir'in 11 Mart

Cibuti'nin başşehri Cibuti'den bir görünüş

1862 tarihli bir dostluk ve yardım anlaşması ile 52.000 frank karşılığında Ubûk'u Fransızlar'a bırakmayı kabul etmesinden sonraki yirmi yılda Fransa, çevrede bulunan Afarlar'ın ve Îsâlar'ın şefleriyle sözleşmeler yaparak bölgeyi kendi himayesine aldı (1884). Kumandan tayin edilen Leonce Legarde, Etiyopya ile dostluk ilişkilerini geliştirerek buradaki Fransız sömürgesinin gerçek bânisi oldu. 1888'de Fransa ile İngiltere arasında imzalanan bir antlaşmayla Fransız ve İngiliz Somalisi'nin sınırları belirlendi ve aynı yıl Fransız Somali Kıyısı'nın merkezi Ubûk'tan Leogarde'in kurduğu Cibuti şehrine taşındı; daha sonra da burası resmî başşehir olarak ilân edildi (1892). Burada inşa edilen liman tesisleri ve ikmal merkezleri sayesinde Cibuti'nin deniz ulaşımındaki stratejik önemi iyice arttı. Cibuti Limanı'nı Orta Afrika'ya ve Adisababa'ya bağlayacak olan 781 km. uzunluğundaki demiryolunun yapımına 1897'de başlandı ve inşaat 1917'de tamamlandı. Etiyopya'nın ticareti bütünüyle bu demiryolu sayesinde Cibuti Limanı'ndan yapıldığı için yolun önemi son derece fazlaydı. Liman ve demiryolu Somalililer için büyük bir istihdam imkânı oluşturdu ve burası daima Somali ile Etiyopya'nın basakısı altında kaldı.

II. Dünya Savaşı'ndan sonra Cibuti Fransa'nın "deniz aşırı ülkeler" bölümü içerisinde yer aldı, burada yaşayanlara Fransız vatandaşı statüsü tanındı ve ayrıca buraya Fransız Birliği (Union Française) senatosu ve millet meclisinde temsil edilebilme hakkı verildi. 1957 yılında yeni bir teşkilatlanma yasası yürürlüğe kondu ve genel valinin başkanlığı altında görev yapacak sekiz yerli bakandan oluşan bir bakanlar konseyi ile otuz iki üyeli bir meclis kurularak ülkenin adı Fransız Somalisi'ne çevrildi. 1958 Eylülünde yeni anayasa ile birlikte ülkenin siyasî geleceğini tayin eden referandum yapıldı. Oyların çoğunluğu Fransa ile birlikte olma yönünde çıktı. Diğer taraftan İtalyan Somalisi ile İngiliz Somalisi'nin birleşerek bağımsız bir devlet oluşturması üzerine (1 Temmuz 1960) Fransız Somalisi'nde karışıklıklar çıktı. Somali asıllı Îsâlar Somali Cumhuriyeti ile birleşmeyi savunurlarken Afarlar Fransa'ya bağlılığın devam etmesini istiyorlardı. Siyasî alandaki görüş ayrılıklarının kabileler arasında çatışmalara dönüşmesi üzerine Mayıs 1961'de Paris'te toplanan konferans bir sonuç alınamadan dağıldı. 1964'ün başlarında milliyetçi hareketler giderek

arttı ve Birleşmiş Milletler Dekolonizasyon Komitesi Fransa'nın burada uyguladığı politikayı kınadı. 1965 yılında **Afrika Birliği Teşkilâtı*** Makdişu Mogadişu) toplantısında konuyu görüştü. 1966'da olayların yeniden patlak vermesi üzerine bazı bakanlar görevden uzaklaştırıldı. 1967'de yeniden referandum yapılmasına karar verildi. Afarlar'ın siyasî teşkilâtı olan Afar Demokratik Hareketi (Regroupement Democratique Afar) Fransa'dan ayrılmamayı, Îsâlar'ın Bağımsızlık İçin Afrika Halk Birliği (Ligue Populaire Africaine Pour Indépendante) teşkilâtı ise bağımsızlığı savunuyordu. Îsâlar'ın sayıca fazla olmalarına rağmen 16 Mart 1967'de yapılan referandumun neticesi Afarlar'dan yana çıkınca yeniden olaylar patlak verdi. Bunun üzerine Fransız birlikleri, Afarlar ile Îsâlar arasında kanlı hale gelen olaylara müdahale amacıyla ülkeyi işgal ettiler; yerli halkın birçoğu öldürüldü, yüzlercesi de ülkeden sürüldü. Bu harekât sırasında Îsâlar'ın zayıflaması üzerine Afarlar yönetimi ele geçirdiler. Yapılan bir referandumdan sonra Fransız Somalisi olan ülkenin adı Afarlar ve Îsâlar Fransız Ülkesi (Territoire Français des Affars et des Issas) şeklinde değiştirildi. 1976'da Afarlar ile Îsâlar arasında bir koalisyon sağlandı ve arkasından ülke 27 Haziran 1977'de Cibuti Cumhuriyeti adıyla bağımsızlığını kazandı; Îsâlar'dan tecrübeli lider Hasan Gouled Aptidon cumhurbaşkanı, Afarlar'dan Ahmed Dini de Bağımsızlık İçin Afrika Halk Birliği'nin genel sekreteri oldu.

1979'da Bağımsızlık İçin Afrika Halk Birliği'nin yerine İlerleme İçin Halk Hareketi (Ressemblent Populaire Pour la Progrès) partisi kuruldu. Haziran 1981'de yapılan devlet başkanlığı seçimleri sonunda Hasan Gouled Aptidon altı yıllık süre için yeniden seçildi. Afarlar'ın, Cibuti'nin Bağımsızlığı İçin Demokratik Cephe (Front Démocratique Pour la Libération de Djibouti) partisinin seçim sonuçlarına itiraz etmesi ve Ahmed Dini'nin yeni bir siyasî parti (Parti Populaire Djiboutien) kurarak siyasî bölünmelere ve karışıklıklara sebep olması üzerine Ekim 1981'de anayasada yapılan bir değişiklikle tek partili sisteme dönüldü ve İlerleme İçin Halk Hareketi'nin dışındaki bütün partiler kapatıldı. Altmış beş üyeli parlamento için beş yılda bir yapılan genel seçimler, ülkenin tek siyasî partisi olan İlerleme İçin Halk Hareketi tarafından seçmenlere sunulan listelerin oylanmasından ibarettir. Nisan 1987'de ya-

pılan devlet başkanlığına tek aday olarak katılan Hasan Gouled Aptidon halkın % 90'ının oyunu alarak bu göreve yeniden seçildi.

Cibuti Cumhuriyeti esas itibarıyla Fransa'nın ekonomik ve askerî denetimi altındadır. Yerli ordu ve polis teşkilâtının bulunmadığı ülkede Fransa'nın yaklaşık 4000 kişilik bir silahlı kuvveti görev yapmaktadır.

Cibuti milletlerarası ilişkilerde bağılantısızlık politikasını takip etmekle beraber Afrika Birliği Teşkilâtı'nın (1977), Arap Birliği'nin (1977), İslâm Konferansı Teşkilâtı'nın (1978) ve Birleşmiş Milletler'in (1977) üyesidir.

BİBLİYOGRAFYA :

- E. A. Boateng, *A Political Geography of Africa*, Cambridge 1978, s. 222-223, 228-229; G. A. H., "Djibouti", *Cultural Atlas of Africa* (ed. J. Murray), Verona 1981, s. 177-178; Yüsrî Abdürrezzâk Cevherî, *Coğrafiyyetü's-su'ubi'l-İslâmiyye*, İskenderiye 1981, s. 524-527; P. Banenfant, *La Péninsule Arabique d'Aujourd'hui*, Paris 1982, II, 112; N. Ziyâde, *Âlemü'l-'Arabî*, Beyrut 1984, s. 120-127; S. L. Pastner, "Afar", *Muslim Peoples* (nşr. Richard V. Weekes), Westport-Connecticut 1984, I, 10-18; Abdi A. Sheikh-Abdi, "Somalis", a.e., II, 699-705; *Guide des Etats Islamiques*, Koweit 1987, s. 57; N. C. Chatterji, *A History of Modern Middle East*, New Delhi 1987, s. 458; *Africa South of the Sahara* 1988, London 1987, s. 416-423; Saïd İbrâhim el-Bede'î, "Lemha Coğrafiyye 'an Devleti Cibûti'l-'Arabîyyetü'l-müslime", *Mecelletü Külliyyetü'l-'ulûmi'l-ictima'iyye*, II, Riyad 1978, s. 271-294; "Djibouti", *Le Courrier*, sy. 95, Janvier-Fevrier 1986, s. 28-41; "Cibûti", *er-Râbi'a*, sy. 258, Mekke 1986, s. 25-28; E. Chédeville, "Djibûti", *EP* (İng.), II, 535; *The Illustrated Encyclopedia of Mankind*, London 1978, I, 12-16; *The Cambridge Encyclopedia of Africa* (nşr. Roland Oliver), Cambridge 1984, s. 229; P. D., "Djibouti", *EUn.*, V, 729-730; "Cibuti", *ABr.*, V, 618-619.

DAVUT DURSUN

CİDÂL

(bk. CEDEL).

CİDDE

(جدة)

Suudi Arabistan'ın Kızıldeniz kıyısında önemli bir liman şehri.

Bugün milletlerarası havaalanı, üniversitesi, çeşitli bölgelerle bağlantılı otoyolları, modern liman tesisleri ve yaklaşık 1.5 milyon nüfusu ile Suudi Arabistan'ın Riyad'dan sonra ikinci büyük şehridir. Arabistan yarımadasının güneybatısındaki Hicaz bölgesinde ve Mekke'ye 70,